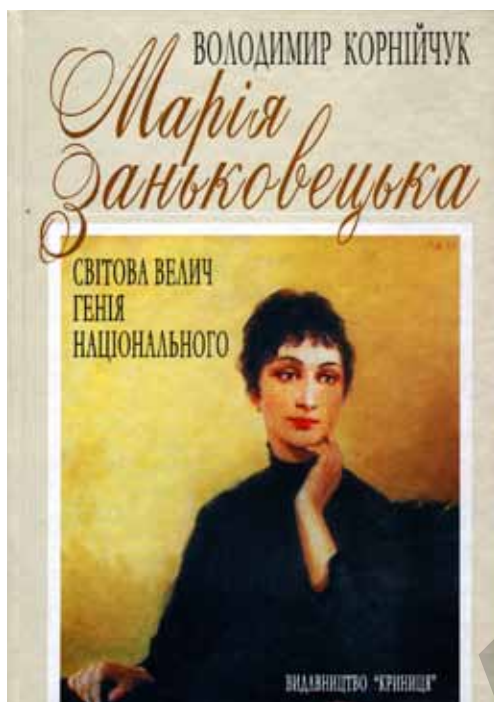

Ірина Сікорська
(Київ)

**МАРІЯ ЗАНЬКОВЕЦЬКА:
світова велич генія національного**

Корнійчук В. Марія Заньковецька. Світова велич генія національного / Володимир Корнійчук. – Київ : Криниця, 2015. – 496 с., іл.

Рік 2017 – ювілейний для українського театру корифеїв. 135 років тому, 27 жовтня 1882 року, на сцені Народного зібрання в Єлисаветграді (тепер, Слава Богу, Кропивницькому!) в ролі Наталки («Наталка Полтавка» І. Котляревського) дебютувала 28-річна Марія Заньковецька. Саме ця дата вважається днем народження нашого класичного театру. І чим більше років відділяє нас від цієї події, тим більш очевидним стає, що ми катастрофічно заборгували перед земляками, яких за минулі роки пафосно (але цілком заслужено) нарекли «корифеями» (тобто провідними, світилами), а водночас усіляко розмірковували про «глибоку провінційність», «селючість», etc. їхнього мистецтва. Немає потреби переконувати в героїзмі діянь митців: за умов жорстких цензурних утисків, усіляких мовних заборон вони створювали сюжети й образи, що не поступалися

шекспірівським, їхні трагедії та комедії і сьогодні валять, хвилюють...

Певною мірою компенсувати брак уваги до українського класичного театру і заповнити цю прогалину покликана книжка відомого сучасного журналіста і театрознавця Володимира Корнійчука «Марія Заньковецька. Світова велич генія національного», випущена до 160-річчя великої актриси.

Марія Костянтинівна Адамовська – Хлистова – Заньковецька. «Зірка українського театру». «Неперевершений майстер сценічного слова». «Могутній талант, який зробив би честь найкращій європейській сцені». Маня. Муха... Це все про неї, зібране в одній книжці. На авантажулі зазначено: «мистецтвознавче дослідження». Але найвірогідніше, це дайджест – таке собі поєднання наукових статей, рецензій, мемуарів, листів, відгуків тощо. Є навіть розшифровка документального фільму. Можливо, прихильників «чистого жанру» подібна «солянка» й роздратує. Я ж убачаю в цьому лише певний плюс. Матеріал, представлений у книжці, зібраний буквально «у просторі й часі»: від найперших відгуків (Симон Петлюра – перший біограф М. Заньковецької) до акторських алюзій Лариси Кадирової (яка на сцені грала відому акторку); від першоджерел (листи до Марії Костянтинівни та листи від неї до різних адресатів) до уявної екскурсії залами Музею Марії Заньковецької. При всій строкатості книжку чітко структуровано: чотири частини із прелюдією та постлюдією.

У першій частині – «Ave, Maria! або Психологічні особливості акторської творчості Марії Заньковецької» – автор представив власне дослідження, розпочате ще на зорі своєї театрознавчої діяльності, тобто на студентській лаві Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. Фактично, це була чи не найперша розвідка із психології сценічної майстерності, що довело неабияку сміливість та настирливість молодого науковця. Звісно, допомогло йому тісне спілкування з видатним

українським актором Борисом Романицьким, який не лише добре знав Марію Костянтинівну, а й уважав себе її учнем. В. Корнійчук спробував систематизувати акторські прийоми М. Заньковецької (базуючись на теорії психології творчості Л. Виготського), типологізувати зіграні нею ролі, дослідити «особливості її сугестивно-гіпнотичного впливу на глядачів» (саме так названо один із підрозділів). Нині ця попервах тоненька брошурка переживає вже третє видання. Це свідчить про те, що вона має чималий попит як серед молодих акторів, так і серед театрознавців.

У другому розділі зібрано відгуки преси на попередні видання. Хтось убачатиме в цьому марнославність автора. Я ж – додаткові штрихи до портрету самої Марії Костянтинівни, хоч і крізь призму досліджень про неї В. Корнійчука.

У частині другій – «Марія Заньковецька у спогадах сучасників» – зібрано свідчення очевидців про її геніальність, тобто інформацію від самих корифеїв: Миколи Садовського, Панаса Саксаганського, Софії Тобілевич, Івана Мар'яненка, Івана Рубчака, того ж таки Б. Романицького та інших. Особливого щему додають вірші, присвячені Їй, Незрівнянній: «Кантата» Павла Тичини, а також поезія Олександра Олеся і Максима Рильського.

Третя частина – «Статті. Документи. Листування» – містить привітальні телеграми, відгуки І. Нечуй-Левицького, А. Чехова, К. Станіславського, І. Франка з нагоди ювілеїв відомої акторки та окремі нещодавно віднайдені листи з найрізноманітніших питань – ділових і приватних, які свідчать про широке коло її спілкування та величезний пієтет, із яким респонденти ставилися до Марії Костянтинівни. Доповнює розділ вельми цікавий фрагмент її хронологічного життєпису, відтворений Наталією Бабанською (директоркою Музею Марії Заньковецької) та Кияною Шев'яковою (науковим співробітником цієї ж установи).

Четверта частина – «Нові архівні розвідки, знахідки та матеріали про життя і творчість Марії Заньковецької» – найцікавіша, бо вмістила дослідження останніх десятиліть, коли перестали діяти раніше добре налагоджені інформаційні центри, і багато опублікованого, розсипаного по малотиражних наукових виданнях, почало сприйматися як абсолютно нове. З особливим трепетом прочитала я вибране листування М. Заньковецької із М. Садовським, де людська драма цих двох великих особистостей постає в динаміці: від зародження почуття, розпалу пристрасті до пізніших прикростей та образ – аж до повного розриву і лише офіційно-ділових записок. Є також інші листи – до Олени Пчілки, Наталії Богомолець-Лазурської, П. Саксаганського... Останні написані незадовго до смерті – вже тяжко хворою жінкою, але до останніх днів такою інтелігентною, делікатною, турботливою... Мандрівка залами Музею головної героїні ніби підводить підсумок зануренню в життєві будні та свята, хвилини тріумфу і душевних мук Марії Костянтинівни, а також викликає бажання терміново відвідати її рідну домівку, де так дбайливо зберігається пам'ять про акторку і завдяки самовідданій праці співробітників живе Її дух.

«Постлюдія» містить інтерв'ю із Л. Кадировою, яка розповідає про своє бачення значення Марії Костянтинівни для українського театру і про перевтілення в неї під час «вживання» в роль; розповідь головного режисера Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької (м. Львів) Федора Стригуна щодо того, чому саме її ім'ям названо заклад. А насамкінець – інтерв'ю із В. Корнійчуком, у якому постає портрет самого автора в ореолі його багаторічної творчої та наукової діяльності.

Вагомим чинником є також доволі розлога бібліографія видань, присвячених М. Заньковецькій, а також великий масив світлин актриси: психологічних етюдів, фото в ролях, фотопортретів, художніх портретів та пам'ятників. «Читача в цій книжці чекають нові відкриття й подивування талантом легендарної “королеви”, як її називав Чехов, українського театру», – справедливо написав у докладній передмові «Найяскравіше світило українського театру» директор видавництва «Криниця», народний художник України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Леонід Андрієвський.

Переконана, що книга буде цікавою всім: і спеціалістам, і широкому загалу. Кожен, упевнена, знайде в ній щось своє і назавжди закохається. Ave, Maria!